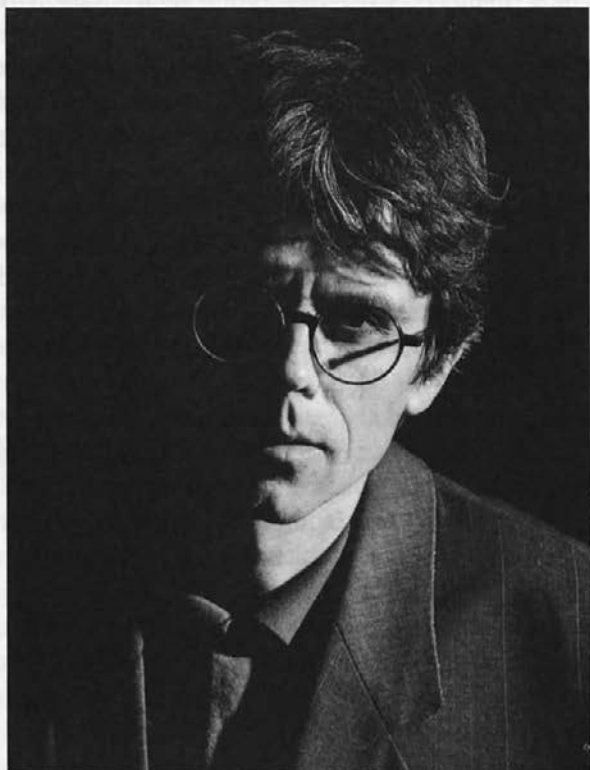

INTERVJU

Igor Škamperle

Naj razume, kdor more

Foto: MIHA FRAS

Naj razume, kdor more

Igor Škamperle, rojen 21. novembra leta 1962 v Trstu, je pisatelj, ki fascinira ne le s svojim pisateljstvom, ampak tudi z načinom pripovedovanja. V njem se skriva tudi športni duh, predvsem strast do plezanja. Zato ni nenavadno, da je začel študirati najprej na Visoki šoli za telesno kulturo. Pozneje se je premislil in študij nadaljeval na Filozofski fakulteti, tam je študiral primerjalno književnost in sociologijo kulture ter leta 1991 iz tega tudi diplomiral. Svojo študijsko pot je nadaljeval najprej z magisterijem iz renesančne kulture in nato še z doktoratom o filozofu Giordanu Brunu. Danes je asistent na oddelku za sociologijo kulture. Vmes je napisal dve leposlovni knjigi. Prva, *Sneg na zlati veji*, je izšla leta 1992 v Trstu pri založbi Devin; druga z naslovom *Kraljeva hči*, prav tako izdana v Trstu in pri isti založbi leta 1997, je avtorja popeljala v finalno pisateljsko peterico nagrade kresnik '98.

Literatura: Igor, začniva na začetku tvoje življenjske poti. Trst, mesto tvojega otroštva in tvoje mladosti, je brez dvoma pomemben segment ne le v tvojem ustvarjanju, ampak v življenju nasploh. Zanima me, kako si sprejel okolje različnih kultur, religij in, navsezadnje, dveh različnih jezikov, ki si jima ostal zvest do danes.

Škamperle: Trst je lepo in zanimivo mesto, živeti v njem pa ni najlažje. V zadnjem stoletju so ga obremenile vojne, menjave oblasti in držav. Italijani, ti so v mestu večina, so v Trstu videli simbol nacionalnega odrešenja (iredentizem) na vzhodni meji. Glej zlomka, najtrši in najrealnejši nasprotnik temu načrtu smo potem, ko se je podrli stara Avstrija, postali Slovenci, ki že stoletja domujemo na Krasu v tržaških predmestjih. Tu tičijo vse korenine te naše tržaške zgodbe, o tem je imenitno stran napisal Robert Musil v romanu *Mož brez posebnosti*. Tržaška identiteta je izrazito obmejna, vendar hkrati močno osrediščena, bolj kot ljubljanska. Pomeni kozmos v malem, kjer je vse dostopno, vendar razlike obstajajo. Vidiš jo, tam je judovska cerkev! mi je kot otroku pravil oče. Menda največja v Evropi. Stokrat sem že parkiral na trgu pred njo, vendar v sinagogi še nisem bil. Ločnice vztrajajo. Lažje se počutiš v srbski pravoslavni cerkvi, ki je tudi ena najlepših, ker začutiš slovanskega duha. Tu so potem še Grki in drugi,

vse pa povezuje tržaščina, ki jo je govoril tudi Joyce, ko je po betulah popival s Svevom. Istrska malvazija in kraški teran sta tu domači vini. Nasprotja so me v mladosti begala, zato sem se umaknil v zaledje, najprej v Postojno. Mlad človek išče prostor, kjer se bo lahko bistveno, jedrnato izrazil; opredelitve pridejo pozneje.

Literatura: *Za Trstom je prišla Ljubljana. Najprej si študiral na Visoki šoli za telesno kulturo, potem pa na Filozofski fakulteti primerjalno književnost in sociologijo kulture. Zakaj si se pravzaprav najprej odločil za študij telesne kulture? Kaj lahko po tvojem mnenju intelektualcu prinese kultura telesa in kaj je tisto, kar intelektualca lahko fascinira v estetiki športa?*

Škamperle: Najprej sem odšel na Srednjo gozdarsko šolo v Postojni, tam sem preživel štiri čudovita leta, polna radosti, spoznanj in prijateljstev. Navdušil sem se nad alpinizmom in to je bil poglaviten razlog, da sem se vpisal na študij telesne kulture. Ob čustvih me je vedno spremljala intelektualna radovednost, zato sem pri vsaki stvari hotel zapopasti bistvo, tudi pri plezanju. Mu posvetiti življenje, ne le občasen izlet. Zato študij, ki bi mi omogočal takšno življenje. In mi ga je. Nasploh je Ljubljana v 70. in 80. letih dihala svetovljansko. Odhajali smo v visoke gore, od Južne in Severne Amerike do Himalaje. Potem sem nekega dne ugotovil, da sem v gorah in gozdovih sicer dober, o človeški zgodovini pa nimam pojma. Praznina. Sliši se hecno, a bilo je tako. Na primer: nisem razumel, zakaj nekateri kolegi berejo Hesseja ali Vonneguta. Imel sem dovolj moči, da sem začel znova. Študijska leta na primerjalni književnosti in sociologiji kulture so bila polna navdušenja in doživetosti, tudi po zaslugi profesorjev.

Literatura: *V študentskih letih si začel pisati tako beletristiko kot tudi znanstvene članke, najprej obarvane s psihoanalizo, nato bolj religiološko usmerjene. Katere postaje v teh letih so se ti najbolj odtisnile v spomin oziroma kako in zakaj so nastale spremembe v tvoji miselni in znanstveni naravnosti?*

Škamperle: Med ključnimi postajami je bila psihoanaliza. Zaradi nje sem poleg književnosti vpisal sociologijo kulture in tri leta sledil zanimivejšim predavanjem na filozofiji. Moj vstop je bil vzorčen, skoraj učbeniški. Najprej sem bral Freuda in hipoma dobil občutek, da gre tu zares, za nekaj, kar se navezuje na moja osebna doživetja. Nadaljeval sem

z Lacanom in spisi Slavuja žižka in Rastka Močnika ter spoznal, da v Ljubljani obstaja živahno teoretično okolje. Danes bi temu rekel, da se na Kranjskem nekje v globini ohranja boj med protestanti in jezuiti. Ljubljana se hitro navduši nad skrajnostmi, na eni ali drugi strani, niti ni pomembno. Poglavitno je, da je ostrina reflektirana! V tistih letih smo vsi navdušeno podpirali skupino Laibach, Irwin in podobne pojave, ki so bili celo v severni Italiji, ki je tradicionalno averoistična, nepojmljivi. Na fakulteti so me intimno zelo pritegnila predavanja profesorja Braca Rotarja, ki je z umetnostnimi, arhitekturnimi in miselnimi analizami segel dlje nazaj v zgodovino, tja do antike in srednjega veka. Odkril sem avtorje, ki so se mi zdeli bolj uglašeni s širokimi področji, za katera sem le slutil, a so me vabila s poželjivo radovednostjo: Le Goff, Duby, Vernant, Garin, Panofsky. Morda se je nezavedno začela prebujati vez s Trstom in romanskim okoljem, ki sem jo nekoč pretrgal. Kajti z druge strani so vame prihajali zvoki *Romanskih esejev* profesorja Capudra, Rebulovi romani z epskostjo, ki so jo kolegi teže razumeli. Neke sobote sem se preprosto usedel v avto in se odpeljal v Stično, Pleterje, do Kostanjevice in enkrat pozneje do Žiž; da vidim, kaj je to! V Pleterjah sem patra prosil za kratek pogovor in ga vprašal: Ali ne jeste mesa? Ne, odkar red obstaja, to je osemsto let, ga ne jemo. Zdelo se je, da govori iz svoje lastne izkušnje; mi in osemsto let. Prav ta časovni čut, občutek in podoživetje dolgih obdobj je bilo zame razburljivo novo doživetje in nekaj, kar danes v plitki materializirani sodobnosti izgubljam. Tako v umetnosti kot v intelektualnem mišljenju tvegamo, da nas bo preplavila plitkost. Saj vem, da bom umrl, toda zakaj bi se odpovedal tistemu, kar je že bilo in morda bo in je več od mojega življenja?

Literatura: Leta 1992 je izšel tvoj prvi roman *Sneg* na zlati veji. V večini so bili kritiki in bralci navdušeni. Ta roman je nekako povezan s tvojo vdanostjo goram, plezanju. Sicer si objavil tudi nekaj kritik, gorskih vodnikov in napisal zgodbe, ki močno dišijo po plezanju (Okruški razbitega zrcala) in izvrstne članke o gorah. Tomo Virk je v spremni besedi k tvojemu prvemu romanu napisal, da je gora v mitološkem pomenu "središče, axis mundi, popek sveta, omphalos, in je kot taka eden temeljnih človekovih religioznih arhetipov". Ali imajo gore tudi zate tak "arhetipski" pomen?

Škamperle: Gotovo. Tomo Virk je lepo opozoril na mitološko razsežnost gore. Jung o simbolu gore in drevesa govori v okviru kolektivne nezavedne

dediščine in ju primerja z arhetipom, vrojenim in podedovanim vzorcem mišljenja. V romanu gre za literarizirane popise zanimivejših gorniških doživetij, pri tem mi je bila rdeča nit, pa tudi poglavitna ambicija ustvariti Bildungsroman, opis mladostne rasti in zorenja. Poglavij je sedem, to pomeni strukturno zgradbo realnosti. Začne se v tretji osebi, ko svet doživljaš intuitivno z otroškimi očmi. V srednji šoli se zgodi oblikovanje jaza in prvih trdnih izbir ali že kar resnic. Lakota po spoznavanju smisla, dokazovanju individualnosti in doživetju ljubezni. Ta pot pripelje na prve vrhove, kjer se moraš odločiti, kako naprej. To je zelo nevarna, občutljiva faza, ker se moraš znati ustaviti ali celo obrniti, vendar ne tako, da skomigneš z rameni in zadevo preložiš. Gre za notranjo preobrazbo, ne več za novo omaro, ampak za selitev v drugo sobo. Ali natančneje rečeno: za uglasitev nove, drugačne govorice. Moj prvi roman se s tem pravzaprav sklene, s sestopom z gore v Himalaji, z odpovedjo zunanjemu cilju in odkritjem, da ta živi v drugem človeku oziroma v tistem, kar nas povezuje. Rad bi rekel, da ta korak marsikoga ožge in tudi sam bi skoraj zdrsnil. Mnogi dragi prijatelji so umrli, v nekem procesu, ki so ga dobro slutili alkimisti. Gora zame ni bila izlet ali športni dosežek, ampak v lepem in težkem realno življenje, ki blagruje in dviguje.

Literatura: *Danes se zdi, da se vsi radi vračamo v predmoderno Evropo, tam poiščemo nekaj svojega in v predelani obliki posredujemo drugim. Tvoje navdušenje nad srednjim vekom in renesanso, ki ga je moč zaznati tudi v tvojem zadnjem romanu Kraljeva hči, katerega dogajanje je povezano s himeričnimi podobami današnjih in nekdanjih dvorjanov cesarja Rudolfa, je pravzaprav prevzelo tvoje pisanje in mišljenje. Od kod tvoja fascinacija nad srednjim vekom in renesanso? Zakaj, in če sploh, je treba aktualizirati te zgodovinske epohe?*

Škamperle: Dokončnega odgovora nimam. Navdušenje za srednji vek se je pri meni napajalo iz dveh virov: po eni strani čustveno, to je povezano tudi z religijo. Ali obstaja Bog, vesoljni um in podobno, so osebna vprašanja, na katera si odgovarja vsak sam. V srednjem veku to nenadoma ni pomembno. Vse naše ideološke opredelitve nimajo vloge, ker so v tistih stoletjih preprosto zgradili toliko katedral, ustvarjali simbolične razlage sveta, upali, verovali, ljubili, se kdaj tudi stepili in bili zato zelo človeški, da se temu samo čudiš. Sestop v srednji vek se mi zdi podoben vrnitvi

v otroštvo, ko je bilo vse še možno, neposredno doživeto, presenetljivo konkretno in hkrati domišljijско, sanjsko. Drugi vir navdušenja prihaja od tod, saj gre za evropsko zakladnico, ki nas bogati in povezuje s temeljnimi vprašanji. Skratka, zakaj bi hiteli v Indijo, če je eden izmed ključev morda v tem, da znam odpreti oči in videti, kaj me obdaja? Vsi ne moremo postati medievalisti, da se enkrat v življenju srečamo z izročili naše kulture, pa se mi zdi vredno in dostojno človeka.

Literatura: *Roman Kraljeva hči je sestavljen iz dveh zgodb, ki se, po spletu čudnih naključij ali pa morda usode, intenzivno prepletata. Pri branju romana Kraljeva hči sem dobil občutek, da je zate zgodovina kot šahovnica, po kateri se figure premikajo načrtno, vodeno (to spominja na roman Umberta Eca Foucaultovo nihalo). Kakšen je tvoj odnos do "teorije zarote", ali obstajajo in kako lahko zaznamo tiste niti zgodovine, ki nas neopazno prepletajo v, heglovsko rečeno, svetovni duh?*

Škamperle: Kot zarotnik na to sicer ne bi smel odgovoriti, ampak reciva, da nisem čisto "notri". Kot vidiš, duhovitost obstaja. Roman, vsaj upam, posreduje ta občutek, to pa ne pomeni, da stvari niso resne. Tako bom rekel, "teoriji zarote", ki jo omenjaš, sem se približal dvoumno, izrazito ambivalentno, vendar se mi zdi, da sem jo prav tako najboljše razumel. Je res in ni res. Pa kaj je to, "muti-voda" bi rekli naši kolegi. Natančno tako. V tem ribniku se moraš ribe naučiti spoznavati in jih potem loviti. Lacanovci bi rekli, da je veliki Drugi fikcija, pa vendar ves svet in posamezniki delujejo tako, kot da bi obstajal. Pri nas smo na žalost celotna področja, ki se dotikajo takšnega vedenja, zanemarili, zato smo v tovrstnih javnih debatah zelo okorni. S tem mislim tudi na prejšnje vprašanje. Ecovega romana, ki ga omenjaš, nimamo v slovenskem prevodu, Srbi ga na primer imajo. S področja gotske simbolike, gnosticizma, kabale, alkimije, hermetizma, magije in framazonstva nimamo dostopne literature, to se pozna tako v našem družbenem življenju kot pri razumevanju in vrednotenju umetnostnih izročil. Ob Heglu se ne znamo hudomušno nasmehniti, kot znajo mojstri. Ker ga vzamemo preveč resno.

Literatura: *Nekateri kritiki in tudi bralci so ti očitali, da je roman Kraljeva hči preveč prepreden z zgodovino, filozofijo, magijo itn. Kako je po tvojem mogoče združiti sorodna, vendar pa v izhodiščih različna diskurza, kot sta literarni in znanstveni?*

Škamperle: Diskurza sta različna, vendar vidim izhodišče njune povezave v tem, da ju je mogoče brati skupaj. Znanstvena govorica me lahko ponekod navduši estetsko, to sem srečal pri Koperniku ali Keplerju, po drugi strani se leposlovno estetsko besedilo dotika filozofije, zgodovine in resnice nasploh. Tu ni treba navajati imen, saj to velja za večino dobre proze in poezije. Roman sem pisal med pripravo doktorske naloge o Brunu, pa tudi kot odgovor na nekatera osebna doživetja oziroma poskus prestopa na literarno raven obstoja realnosti, ki je večnostna in hkrati vselej zdajšnja, nekako transčasovna. To se mi zdi dober izziv za literaturo, da ujame in razmisli razsežnost, do katere so se v zadnjem času dokopali fiziki. Čas je in ga ni! Kaj pomeni – v čisto psihološkem pogledu – obredno doživetje? Kako pojem reverzibilnosti aplicirati na osebnostno konstitucijo? V romanu, ki se dogaja v rudolfski Pragi, se v nekakšnem sočasju prepletata sodobna zgodba in zgodba iz pozne renesanse. Obe sta tu, a hkrati obe tudi neponovljivi, to je jasno. Občutek imam, da se teh stvari še ne zavedamo dovolj. Morda bo znanost v prihodnjem stoletju tu, v zlomu linearnega časa, naredila svoj veliki korak.

Literatura: *Pred časom si doktoriral. Tema: Kozmološke inovacije in filozofija narave pri Giordanu Brunu. Zakaj se ti zdi njegova misel aktualna? Ali po tvojem obstajajo še kateri podobni neznani, pa vendar aktualni misleci iz preteklosti, ki jih bi bilo treba znova premisliti?*

Škamperle: Predvsem obstajajo avtorji, ki jih pri nas premalo poznamo. Na primer Johannes Kepler, eden prvih modernih astronomov in znanstvenikov, ki je hkrati – človek bi rekel kar nekam mladeniško – veroval v astrologijo, iskal harmonije stvarstva, zaupal v globok estetski red celotnega kozmosa. Prvi koraki moderne dobe, ko so se v znanstvenih in celo v estetskih krožkih govorice racionalno "očistile" – metafora tega koraka še vedno ostaja Descartes –, so danes vnovič zanimivi. Razmišljanja niso več vezana le na Heideggra, ampak na skrajne domete naravoslovja, kjer se prek ovinka spet prebujajo koncepti holizma, estetika reda, finalna vzročnost, princip zgostitve psihičnih energij (*contractiones*), ki zahteva zožitev senzorialnih stimulacij, o tem je pisal Bruno. Študij Brunovih del je sprva bil naporen, pozneje pa zelo stimulativen. Pol leta sem preživel v izvrstni knjižnici Inštituta za renesančne študije v Firencah, pregledoval besedila za antikvarnimi mizami do večera v družbi starejše gospe, ki je

skrbela za knjige. Bruno zagovarja neskončnost vesolja in svetov v njem. Fizično realnost imenuje prigodljivost, tudi osončja, tako da celotno vesolje razume kot odsev neke druge zgoščene realnosti, ki je ne moremo zapopasti. S profesorjem Markom Uršičem, ki predava filozofijo narave, sva o tem pogosto debatirala in se čudila Brunovim uvidom, ki sicer ni odkril teleskopa, zaslutil pa je fizične in umske razsežnosti vesolja, ki jih potrjuje in odkriva šele sodobna znanost.

Literatura: *Tvoja različna delovanja (na primer pri časniku Slovenec in reviji Tretji dan) nakazujejo na poseben odnos do politike, ki pri tebi nikoli ni bila eksplisitno poudarjena. Ali je tvoja politična naravnost, če jo sploh imaš, kakor koli povezana s tvojim ustvarjanjem? Se ti zdi pomembno, o tem se v tvoji generaciji redno diskutira, da človek danes politično deluje?*

Škamperle: Pri naših ljudeh pogrešam čut za politično igro. Jasno, da gre za interese, toda v osnovi so idejne oziroma politične izbire stvar posameznika, torej nekaj povsem normalnega, ob čemer bi morali uživati in ustvarjati igrivo ozračje. Žal naši ljudje strankarske demokracije ne prenesejo, ker vsako stvar vzamejo 101 % zares. Protestantsko in jezuitsko. Zdi se mi, da so Slovenci nagnjeni k totalitarnosti, to opažam celo na cesti, kako vozijo. Bog ne daj, da se kdo vrine. Italijani se obnašajo drugače, iz politike, ki je v medijih nikoli ne obravnavajo cinično, kot pri nas, ustvarjajo veliki spektakel. Vedno poskušajo človeško razumeti, zakaj se kdo tako odloča in ne drugače. Iz teh stvari se ne bi smeli norčevati, ker tvegamo, da bomo postali precej dolgočasna lokalna pokrajina.

Literatura: *Pomemben del tvojega življenja in literature je povezan z zamejstvom. Danes živiš v Ljubljani in imaš možnost, da z distance opazuješ dogajanje, povezano z zamejskimi Slovenci. Kako gledaš na kulturno-umetniško in politično dogajanje med njimi? Ali je mogoče, da zamejci presežejo desetletne politične delitve in nastopijo kot enotno politično telo navzven? Kakšna naj bo pri tem vloga matice?*

Škamperle: Široka tema, o kateri bi morali pogosteje razpravljati. A se zdi, kot da Slovenije, ki se navdušuje nad ameriškimi nadaljevalkami, ne zanima. To odtujitev v Trstu in Gorici globoko občutijo. Ideja, da bi Slovenci v Italiji imeli svojo narodno stranko, podobno kot Južni Tirolci v Tridentu, je stara, vendar ni nikoli zaživela zaradi radikalne delitve na

dva tabora, levo-komunističnega in narodno-katoliškega. Ta zareza prizadeva vsa področja, od otroških skavtov in tabornikov do kulture in ekonomskih interesov. Morali bi jo preseči, ker se z novo Evropo časi spreminjajo, a kako naj se to zgodi, če se je ta delitev v zadnjih letih preselila v samo srce Slovenije. V zamejstvu se mnogim zdi to smešno. Poleg tega bi se v Ljubljani morali zavedati, da zamejstvo v Italiji ni muzejska folklor, ampak skupnost z razvito in kritično zavestjo, ki lahko prispeva k našemu bogatejšemu kulturnemu življenju. Zelo pogrešam razpravo, ki bi ob padanju meja in združenju Evrope razčlenila in pripravljala strategije, kako slovenstvo spet razširiti, ne pa se boječe ukopavati na svoje okope nad Črnim Kalom.

Literatura: *Za konec že klasično vprašanje. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost? Ali lahko pričakujemo esejistično knjigo, ki jo pripravljaš že deset let? Katera (miselna, znanstvena, literarna) področja misliš še raziskati?*

Škamperle: Lepo vprašanje. Res bi rad spravil skupaj nekaj esejev, predvsem o renesančnih humanistih in umetnikih, kjer bi spregovoril o kamnu, vodi in čudodelcih. Verjamem, da so pri nas bralci, zaradi katerih ima avtor veliko notranje zadoščenje. Bralci, ki znajo intelektualne avanture brati, razumeti in se jih veseliti. Ko pišem, najbolj zaupam takšnim bralcem, s katerimi se niti ne poznamo in najbrž niti ni potrebe, da bi se. Včasih me tu in tam kakšen glas prijetno preseneti, tako kot sem tudi sam ogromno dolžan mnogim, ki me ne poznajo. Imam pa še en cilj, tudi tega že deset let: da bi se povzpел na vrh Everesta. Sam in pozimi, to ni uspelo še nikomur. Naj razume, kdor more.

Spraševal je **Gregor Podlogar**